

Andrzej Buczek

Polskie prawo dewizowe na tle zmian europejskiej rzeczywistości

Prawo dewizowe jest dyscypliną stosunkowo nową. Równocześnie narodziny tej dyscypliny są następstwem zmian europejskiej rzeczywistości po I wojnie światowej. Wojna ta spowodowała szereg dotkliwych strat zarówno w zasobach ludnościowych, jak i gospodarczych Europy. Konieczność zakupu broni oraz żywności poza granicami Europy doprowadziła do odpływu zasobów kruszców szlachetnych. Podjęte w czasie I wojny światowej próby ratowania bankowych zasobów kruszczowych przybrały charakter zakazów i nakazów oraz powstanie nowych konstrukcji prawnych w postaci „centrali dewiz” i monopolu walutowego¹. Pomimo tych działań funkcjonujący system walutowy pozbawiony został zasobów, na których się opierał. Dążenie do powrotu systemu walutowego opartego przede wszystkim na bankowych zasobach złota zrodziło konieczność jeszcze bardziej bezpośredniego zaangażowania państw europejskich do odtworzenia tych zasobów. Wyrazem tych dążeń było

¹ Por. T. Borkowski, S. Jerzak, *Nowe prawo dewizowe*, Difin, Warszawa 2000, s. 21–22.

sięgnięcie przez państwa europejskie do prawa jako narzędzia realizacji ładu walutowego. Narzędzie to w zasadzie niestosowane do tej pory, przybrało charakter reglamentacji zwanej później dewizową. Ogół rozwiązań prawnych w tym zakresie zaczęto nazywać w połowie lat trzydziestych prawem dewizowym². Wykształcone w procesie rozwoju ustawodawstwa dewizowego rozwiązania obejmują:

System nakazów:

1. odprzedaży zagranicznych środków płatniczych posiadanych w kraju,
2. odprzedaży należności od zagranicy,
3. zgłaszania mienia posiadanego za granicą,
4. stosowania jednolitych kursów walutowych,
5. repatriacji należności od zagranicy.

System zakazów:

1. posiadania wartości dewizowych w kraju,
2. wymiany banknotów na kruszec,
3. handlu (obrotu) wartościami dewizowymi w kraju,
4. przywozu waluty krajowej z zagranicy.

Odrodzona w 1918 r. Polska znalazła się w szczególnie trudnych i skomplikowanych warunkach. Na ziemiach polskich istniała mozaika walutowa, będąca dziedzictwem rozbiorów. Istniała konieczność stworzenia własnego systemu walutowego. Sprawę tę komplikowało szereg palących problemów polityczno-gospodarczych. Z konieczności sięgnięto do rozwiązań tymczasowych. Wyrazem tymczasowości rozwiązań było przyjęcie waluty wprowadzonej przez okupacyjne władze niemieckie. Walutą tą były marki polskie. Instytucją emisyjną pozostawała nadal Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa powołana do życia przez okupacyjne władze niemieckie w 1916 r. Suma marek polskich wprowadzonych do obiegu do dnia 11 listopada 1918 r. wynosiła 880 150 867 marek i 50 feningów. Za pewność aktywów wyemitowanych marek zgodnie z art. 2 ustawy o Polskiej Krajowej Kasie Pożyczkowej z dnia 7 grudnia 1918 r.³

² Por. A. Mantel, B. Matecki, T. Bielobradek, *Polskie ustawodawstwo dewizowe*, Warszawa 1937, s. 3–5.

³ Pomimo, iż ten akt prawny miał tytuł *ustawa*, to formalnie był to dekret Naczelnika Państwa (Dziennik Praw Państwa Polskiego – dalej: Dz.Praw P.P. – nr 19, poz. 56).

odpowiedzialność ponosiło państwo niemieckie. Dalsza emisja marek miała się odbywać na rachunek państwa polskiego. Założono we wspomnianej ustawie, że emisja nie powinna przekroczyć 500 mln marek. Gwarancją wartości waluty polskiej było ustalenie, że PKKP nie wolno było wydać ani jednego banknotu niezabezpieczonego całkowicie złotem. Ustalono parytet w wysokości 2784 marki za 1 kg złota⁴.

Zgodnie z ogólnoświatowym trendem występującym po I wojnie światowej, Polska, podobnie jak inne państwa europejskie, przyjęła system monetarny o charakterze złoto-dewizowym. Przyjęcie takiej koncepcji walutowej wymagało posiadania przez państwo, obok określonych zasobów kruszców szlachetnych i dewiz, odpowiednich możliwości gospodarczych. Możliwości Polski w tym zakresie były bardzo skromne. Warto przypomnieć, że straty w przemyśle na ziemiach polskich szacowane były na około 10 mld franków francuskich w złocie⁵. Stąd też możliwości utrzymania względnie stabilnej waluty były dalece ograniczone możliwościami gospodarczymi. Konsekwencją tego stanu była konieczność szczególnej ochrony zasobów złota, walut zagranicznych i dewiz. Wyrazem tej konieczności był m.in. dekret Naczelnika Państwa z dnia 4 lutego 1919 r. o zakazie wywozu kruszców szlachetnych w monetach sztabach i wyrobach⁶. Zauważyć należy, że przyjęte w Polsce rozwiązania były wzorowane na wprowadzanych przez państwa europejskie już w czasie trwania I wojny światowej. Treść tych rozwiązań sprowadzała się do systemu zakazów i nakazów, których przekroczenie zagrożone było określonymi sankcjami karnymi.

Zgodnie z art. 1 dekretu zakazany został wywóz z Polski złota i srebra we wszelkiej postaci. Przekroczenie wprowadzonego zakazu pociągało za sobą konfiskatę wywożonych przedmiotów oraz karę pieniężną do wysokości ich dziesięciokrotnej wartości rynkowej, a nadto karę więzienia do jednego roku. Podkreślić należy, że rozwiązania funkcjonujące

⁴ Założenie to bardzo szybko okazało się nierealne. Sejm bardzo łatwo godził się na zwiększanie emisji przez instytucję państwową, jaką była PKKP. Efektem tego była galopująca inflacja. Ocenę tego stanu rzeczy przedstawił E. Taylor, *Inflacja polska*, Poznań 1926.

⁵ Por. Z. Landau, *Inflacja w Polsce po I wojnie światowej*, „Finanse” 1980, nr 2.

⁶ Dz.Praw P.P. nr 13, poz. 144.

w czasie wojny szły jeszcze dalej, obejmując swym zakresem zakaz posiadania i nakaz odsprzedaży bądź zdeponowanie kruszców szlacheckich i dewiz.

Trwająca w latach 1919–1920 wojna polsko-rosyjsko-ukraińska zmusiła Polskę do wprowadzenia rozwiązań, jakie stosowane były przez państwa europejskie w czasie I wojny światowej. Złoto-dewizowy charakter marki polskiej wymagał szczególnej ochrony. Wyrazem tej szczególnej ochrony była ustawa z dnia 9 lipca 1920 r. w przedmiocie udzielenia rządowi do wydawania rozporządzeń w sprawie regulowania obrotu pieniężnego z krajami zagranicznymi⁷. Zakres udzielonych pełnomocnictw ograniczony został do 1 roku. W przedmiocie tych pełnomocnictw mieściło się m.in. określenie warunków posiadania, przechowywania oraz gromadzenia dewiz i walut zagranicznych⁸. Z końcem 1920 r. dalsze utrzymywanie szczególnych rozwiązań, wobec osiągnięcia sukcesu w wojnie bolszewickiej, przestało być uzasadnione. Rozporządzenie Ministra Skarbu i Ministra byłej Dzielnicy Pruskiej z dnia 31 grudnia 1920 r.⁹ uchyliło obowiązek odsprzedaży dewiz i walut zagranicznych. Jedynie nabyte dewizy lub waluty zagraniczne na określone w rozporządzeniu cele w przypadku ich niewykorzystania podlegają odsprzedaży bankowi dewizowemu, w którym zostały nabyte lub Polskiej Krajowej Kasie Pżyczkowej. Utrzymany zostaje jedynie zakaz odstępowania dewiz i walut zagranicznych osobom fizycznym oraz firmom prywatnym. Tak ukształtowany zakres reglamentacji nie uległ zmianie do marca 1923 r.

Przygotowanie przez ówczesnego ministra skarbu W. Grabskiego planów wyjścia z głębokiej inflacji, naprawy skarbu oraz reformy systemu monetarnego, stworzyło motywację konieczności zaostrzenia reglamentacji dewizowej¹⁰. Zaostrzenie to wprowadzono na podstawie rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 11 marca 1923 r. w przedmiocie

⁷ Dz.U. RP nr 56, poz. 347.

⁸ Szerzej na ten temat: A. Buczek, *Reglamentacja posiadania dewiz i walut zagranicznych w Polsce międzywojennej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Prace prawnicze, z. 106, 1983, s. 9–10.

⁹ Dz.U. RP nr 18, poz. 104 z 1921 r.

¹⁰ Szerzej działalność W. Grabskiego w tym zakresie przedstawia J. Tomaszewski w pracy *Stabilizacja waluty w Polsce*, Warszawa 1960.

regulowania obrotu dewizami i walutami zagranicznymi. Sens tego zastrzeżenia sprowadzał się do ścisłego określenia przypadków, w których posiadanie dewiz i walut zagranicznych było dozwolone. W każdym innym przypadku posiadanie traktowane było jako nielegalne. Również podejmowanie z rachunków bankowych prowadzonych w walutach zagranicznych możliwe było jedynie w walucie polskiej.

Przeprowadzone z początkiem 1924 r. reformy opracowane przez W. Grabskiego zakończyły proces galopującej inflacji w Polsce¹¹. Wprowadzona została nowa stabilna waluta, jaką z założenia miał być złoty polski. Powołany do życia Bank Polski ukształtowany został na wzór europejskich banków centralnych, jako centrala walutowo-emisyjna. Wprowadzone w życie rozwiązania pozwoliły na znaczne zliberalizowanie reglamentacji dewizowej. Nowa polska waluta nie wymagała już takiej ochrony przed konkurencją walut obcych. Można było całkowicie zrezygnować z reglamentacji posiadania dewiz i walut obcych w kraju. Została natomiast wprowadzona reglamentacja posiadania za granicą kwot walut obcych i dewiz uzyskanych z operacji gospodarczych¹².

Zmiana kierunku reglamentacji dewizowej podyktowana była dążeniem do zapobiegania ucieczce kapitałów obrotowych z Polski w okresie proinflacyjnego osłabienia gospodarczego¹³. Dążenia te uległy wzmocnieniu w drugiej połowie 1924 r. Znalazły one wyraz w rozporządzeniu Ministra Skarbu z dnia 22 września 1924 r. w sprawie odstępowania Bankowi Polskiemu waluty obcej uzyskanej z eksportu niektórych artykułów¹⁴. Rozporządzenie to wprowadzało ponadto obligatoryjne pośrednictwo Banku Polskiego w inkasowaniu należności za wywożone z Pol-

¹¹ Reformy przeprowadzone zostały na podstawie następujących aktów prawnych: ustawy z dnia 11 stycznia 1924 r. o naprawie Skarbu Państwa i reformie walutowej (Dz.U. RP nr 4, poz. 28), rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924. w przedmiocie systemu monetarnego (Dz.U. RP nr 7, poz. 65) oraz rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 20 stycznia 1924 r. w przedmiocie ustalenia statutu dla banku emisyjnego (Dz.U. RP nr 7, poz. 66).

¹² Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 24 marca 1924 r. (Dz.U. RP nr 29, poz. 290, zm. Dz.U. RP, poz. 445).

¹³ Por. E. Taylor, *Uwagi o polskiej polityce pieniężno-kredytowej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1932, z. 2.

¹⁴ Dz.U. RP nr 84, poz. 809.

ski określone towary. Lista wywożonych towarów była systematycznie rozszerzana aż do 1927 r. Można uznać, że w tym zakresie Polska realizowała wykształconą w czasie I wojny światowej koncepcję państwowego monopolu walutowego. Działo się to jednakże wtedy, gdy większość państw europejskich wycofało się z ograniczeń dewizowych. Podkreślić należy, że w większości państw europejskich już po 1918 r. normalizowała się sytuacja polityczno-gospodarcza. W Polsce normalizacja ta następować zaczęła dopiero po zakończeniu wojny polsko-bolszewickiej. Formalnie zakończenie to nastąpiło po podpisaniu 13 marca 1921 r. traktatu ryskiego.

Obowiązująca w Polsce w latach 1924–1927 reglamentacja dewizowa pozwoliła państwu na przejmowanie korzyści walutowych płynących z handlu zagranicznego. Równocześnie reglamentacja ta umożliwiła Bankowi Polskiemu powiększenie rezerw walut obcych i dewiz. Zdecydowana poprawa aktywności bilansu handlowego Polski, m.in. poprzez reglamentację tzw. waluty eksportowej, pozwoliło na ponowne ustabilizowanie waluty polskiej¹⁵. Pomyślne efekty stabilizacji walutowej pozwoliły w już listopadzie 1927 r. na całkowite zniesienie reglamentacji dewizowej¹⁶. Wyjątkiem były jedynie pewne ograniczenia w zakresie wywozu złota¹⁷.

W latach 1928–1935 w Polsce prawie całkowicie zrezygnowano z reglamentacji dewizowej. Jest to o tyle istotne, że był to okres światowego kryzysu gospodarczego. USA wstrzymały wszelkie kredyty i zażądały zwrotu długów. W rezultacie całą Europę dotknął powszechny kryzys finansów. Najsilniej odczuwały go Niemcy i Austria. Niemcy były głównym odbiorcą amerykańskich pożyczek, które przeznaczały na spłatę reparacji i odbudowę przemysłu. Z kolei w centralnym banku Austrii trzon kapitałów stanowiły francuskie zasoby walutowe. Gdy w 1931 r. Francja je wycofała, banki austriackie i niemieckie zostały zmuszone do zawieszenia działalności. We wszystkich państwach rządy musiały wal-

¹⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 października 1927 r. o stabilizacji złotego (Dz.U. RP nr 88, poz. 790).

¹⁶ Dz.U. RP nr 97, poz. 858.

¹⁷ Rozporządzenie Prezydenta RP z 15 lutego 1928 w sprawie zakazu wywozu złota za granicę (Dz.U. RP nr 18, poz. 156).

czyć z depresją za pomocą różnych, nadzwyczajnych metod, ale wszędzie opierały się na tych samych zasadach: ingerencji państwa w funkcjonowanie gospodarki, ogólnym ograniczaniu produkcji i importu, zachęcaniu producentów do eksportu. Wydawałoby się, że właśnie w tym okresie przesłanki ekonomiczne przemawiały za potrzebą powrotu do reglamentacji dewizowej w Polsce. Za wnioskiem takim przemawiałyby dokonywane w tym czasie zabiegi reglamentacyjne w Anglii i Stanach Zjednoczonych¹⁸.

Ustabilizowanie złotego po 1927 r. okazało się, mimo światowego kryzysu gospodarczego, zjawiskiem długotrwałym. Realizowana wspólna polityka rządu i Banku Polskiego pozwoliła nie tylko na utrzymanie pozycji złotego na rynkach zagranicznych, ale nawet na znaczne jego umocnienie wobec dolara¹⁹. Osiągnięcie tego było efektem stosowania reglamentacji dewizowej w okresie poprzednim, jak również efektem nie sięgania do reglamentacji w okresie wielkiego kryzysu gospodarczego.

W wyniku zaostrzającej się sytuacji politycznej w Europie, uważanej za następstwo wielkiego kryzysu gospodarczego, większość państw europejskich zaostrzyło reglamentację dewizową. Skutkiem wielkiego kryzysu, według oceny większości historyków, było m.in. dojście Hitlera do władzy w Niemczech²⁰. Polska jako jedno z ostatnich państw europejskich ponownie wprowadziła reglamentację dewizową w 1936 r. Podstawę prawną wprowadzenia reglamentacji dewizowej stanowił dekret Prezydenta RP z dnia 26 kwietnia 1936 r. w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą oraz obrotu zagranicznymi i krajowymi środkami płatniczymi²¹. Dekret ten stanowi kompleksowe uregulowanie zasad polskiego prawa dewizowego i jest równocześnie wyrazem wysokiej techniki legislacyjnej. Świadczy o tym m.in. precyzyjne określenie zakresu przedmiotowego i przedmiotowego reglamentacji. Precyzję tę osiągnięto dokonując normatywnego zdefiniowania szeregu pojęć wieloznacznych. Równocześnie chcąc zapewnić elastyczność prowadzenia polityki dewizowej przez rząd, przepisom dekretu nadano charakter ramowy i względ-

¹⁸ Por. A. Krzyżanowski, *Dolar i złoty*, Kraków 1936, s. 193–195.

¹⁹ *Ibidem*, s. 225–228.

²⁰ Por. J. Toland, *Adolf Hitler: The Definitive Biography*, Anchor Books 1991.

²¹ Dz.U. RP nr 32, poz. 249.

ny. Ramowość tych przepisów sprowadza się do określenia maksymalnego zakresu reglamentacji. Względność rozwiązań wynika z faktu ich obowiązywania w zakresie określonym przez rozporządzenie wykonawcze. Dążąc do efektywności rozwiązań dewizowych skorelowano je z reglamentacją obrotu towarowego z zagranicą²².

Aneksja przez Niemcy Austrii i Czech spowodowała dalsze poważne zaostrzenie się sytuacji politycznej w Europie. Sytuacja ta stwarzała realne zagrożenie dla niepodległości Polski. Względy te spowodowały konieczność zaostrzenia reglamentacji dewizowej²³. Wybuch II wojny światowej i utrata niepodległości przez Polskę zniszczyły stworzony o własnych siłach stabilny polski system walutowy o charakterze złoto-dewizowym. Według oficjalnych danych z sierpnia 1939 r., Bank Polski posiadał złoto w sztabach o łącznej wadze prawie 38 ton oraz znaczną ilość monet złotych²⁴. Według stanu z 1 września 1939 r. zasoby złota Banku Polskiego były warte 463,6 mln zł, to jest około 87 mln ówczesnych dolarów amerykańskich²⁵. Epopeja złota Banku Polskiego w latach II wojny światowej i po jej zakończeniu to dzieje heroicznych wysiłków polskich bankowców, aby ocalić skarb narodowy i zachować go dla powojennej odbudowy ojczyzny. Decyzje podjęte przez aliantów w Jaltcie i Poczdamie zniweczyły całkowicie te wysiłki. Losy Polski, Banku Polskiego oraz jego złota przesądzone zostały bez udziału Polaków.

Po zakończeniu II wojny światowej Europa chciała wrócić do takiego systemu walutowego, jaki obowiązywał w okresie międzywojennym. Liczono, że system złoto-dewizowy ukształtowany po I wojnie światowej będzie, w początkowym okresie, wymagał stosowania re-

²² Reglamentacja ta znalazła swój wyraz w dekreście Prezydenta RP z dnia 7 maja 1936 r. w sprawie kontroli obrotu towarowego z zagranicą i Wolnym Miastem Gdańskim (Dz.U. RP nr 36, poz. 279).

²³ Zaostrzenie reglamentacji dewizowej dokonane zostało dekretem Prezydenta RP z dnia 6 listopada 1938 r. zmieniającym dekret z 1936 r.

²⁴ Por. Z. Karpiński, *O Wielkopolsce, złocie i dalekich podróżach. Wspomnienia*, Warszawa 1971, s. 201.

²⁵ Por. W. Rojek, *Odyseja skarbu Rzeczypospolitej. Losy złota Banku Polskiego 1939–1950*, Kraków 200, s. 28; Z. Karpiński, *Losy złota polskiego podczas II wojny światowej*, „Najnowsze Dzieje Polski”, „Materiały i studia z okresu II wojny światowej”, t. 1, 1957, s. 97–154.

glamentacji dewizowej. W tym zakresie w zasadzie powrócono do rozwiązań w prowadzonych w drugiej połowie lat trzydziestych. Również w Polsce utrzymano obowiązywanie dekretu z 1936 r. z uwzględnieniem nowelizacji z 2 września 1939 r.²⁶ Polska podpisała umowę o utworzeniu Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz umowę o utworzeniu Międzynarodowego Banku Odbudowy i rozwoju Gospodarczego z dnia 22 lipca 1944 r.²⁷ Wydawało się, że w Polsce nastąpi powrót do systemu monetarnego z przed II wojny. Wątpliwości wzbudził fakt nieprzedłużenia przywileju emisyjnego Bankowi Polskiemu. Pogłębieniem tych wątpliwości było powołanie do życia, dekretem z 15 stycznia 1945 r.²⁸, Narodowego Banku Polskiego jako państwowego banku centralnego. Był to czas, kiedy to mocarstwa zachodnie nadal uznawały emigracyjny rząd polski w Londynie.

W początkach lipca 1945 r. mocarstwa zachodnie wycofały uznanie dla polskiego rządu w Londynie. Za jedyny legalny rząd polski uznano Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej w Warszawie zdominowany przez komunistów. Rząd ten natychmiast po uznaniu go jako reprezentanta Polski podjął rozmowy o przejęciu złota Banku Polskiego zdeponowanego w Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych i w Kanadzie. W wyniku tych pertraktacji w 1946 r. rząd warszawski wszedł w posiadanie złota Banku Polskiego, pozostawiając go w dotychczasowych depozytach banków zagranicznych. Władze polskie za pomocą różnych operacji przejęły to złoto na rzecz skarbu państwa²⁹. Fakt ten, aczkolwiek nieupubliczniony, mógł świadczyć o dążeniu do powrotu do przedwojennego systemu walutowego.

Złudzenia zaczęły przemijać w 1950 r. Polska jednostronnie wypowiedziała umowy o Międzynarodowym Funduszu Walutowym oraz Międzynarodowym Banku Odbudowy i Rozwoju Gospodarczego. Zniknęły formalne przeszkody zaostżenia reglamentacji dewizowej. Wyrazem tego zaostżenia było rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 24 maja

²⁶ Dz.U. RP nr 87, poz. 549.

²⁷ Obie te umowy łącznie z uchwałami ratyfikacyjnymi opublikowano w Dz.U. Nr 40 poz. 190 do 293 z 1948 r.

²⁸ Dz.U. Nr 4, poz. 14.

²⁹ Por. W. Rojek, *op. cit.*, s. 482–486.

1950 r.³⁰ Na podstawie tego rozporządzenia osoby fizyczne zamieszkałe w Polsce zobowiązane zostały do zgłoszenia Narodowemu Bankowi Polskiemu w ciągu 90 dni posiadanych za granicą zagranicznych środków płatniczych, złota, platyny, klejnotów oraz opiewających na waluty zagraniczne papierów wartościowych. Dalej idące obostrzenia wprowadziła ustawa z dnia 27 października 1950 r. o zakazie posiadania wartości dewizowych oraz o zaostrzeniu kar za niektóre przestępstwa dewizowe³¹. Zaostrzenie kar sprowadzało się do zagrożenia karą śmierci obrotu dewizowego oraz karą dożywotniego więzienia posiadania wartości dewizowych. Formalnie obowiązywał nadal dekret dewizowy z 1936 r., ale jedynie w zakresie nieuregulowanym przez wspomnianą ustawę.

Rok 1950 uznać można za rok podziału Europy. Na Wschodzie powstaje Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, w której zdecydowaną hegemonię obejmuje Związek Radziecki. Na Zachodzie podpisany zostaje traktat rzymski, inicjujący powstawanie wspólnoty europejskiej. Podpisanie tego traktatu rozpoczyna równocześnie proces odchodzenia od wojennych i powojennych reglamentacji dewizowych. W państwach bloku wschodniego następuje natomiast utrwalenie reglamentacji dewizowej przy równoczesnym wprowadzeniu zasady monopolu handlu zagranicznego.

Wyrazem dążenia do utrwalenia rozpoczętych w Polsce w 1950 r. zmian polityczno-gospodarczych było podjęcie prac nad ustawodawstwem dewizowym, realizującym zasadę monopolu walutowego w kształcie powstałym jeszcze w trakcie I wojny światowej. Przedłożony w 1952 r. projekt ustawy dewizowej zmierzał, zdaniem posła Kazimierza Rapaczyńskiego, do zrealizowania założeń gospodarki socjalistycznej w dziedzinie dewizowej³². Załoženiami tymi były: zakaz posiadania i obrotu walorami dewizowymi oraz scentralizowanie zasobu środków dewizowych i obrotu nimi w Narodowym Banku Polskim. Tak utrwalona reglamentacja dewizowa dotyczyła ludności oraz innych podmiotów niebędących wykonawcami narodowych planów gospodarczych. Natomiast w stosunku

³⁰ Dz.U. Nr 23, poz. 205.

³¹ Dz.U. Nr 50, poz. 460.

³² Por. Sprawozdanie stenograficzne ze 103 posiedzenia Sejmu Ustawodawczego w dniu 28 marca 1952 r.

do wykonawców narodowych planów gospodarczych przepisy prawa dewizowego nie stwarzały większych ograniczeń³³. Zadaniem prawa dewizowego w odniesieniu do tych podmiotów była daleko idąca kontrola, mieszcząca w sobie elementy kierowania ich gospodarką. Poza tą kontrolą pozostawał rząd, który już wcześniej rozpoczął spieniężanie złota Banku Polskiego, przede wszystkim na potrzeby rozwoju przemysłu ciężkiego i zbrojeniowego, nie informując o tym społeczeństwa.

Uchwalona dnia 28 marca 1952 r. ustawa dewizowa³⁴, podobnie jak dekret z 1936 r. była aktem prawnym o charakterze ramowym. Ta cecha pozwoliła jej przetrwać, mimo zmieniających się warunków politycznych i gospodarczych, ponad 30 lat. O rzeczywistym charakterze, treści i rygorach polskiego prawa dewizowego decydowały akty prawa niższego rzędu wydawane na jej podstawie. Stan ten powodował małą stabilność przepisów dewizowych, duże ich zróżnicowanie, a często nawet sprzeczności oraz brak powszechnej znajomości tych rozwiązań choćby z tego względu, że znaczna część przepisów nie była publikowana³⁵. W tej sytuacji możliwa była nawet daleko idąca zmiana zakresu reglamentacji poprzez zlikwidowanie w 1956 r. zakazu posiadania wartości dewizowych bez potrzeby zmiany ustawy dewizowej. Wystarczyła jedynie nowelizacja rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 15 kwietnia 1952 r. w sprawie wykonania ustawy dewizowej, w formie rozporządzenia Ministra Finansów z 7 listopada 1956 r.³⁶

Z punktu widzenia techniki legislacyjnej zaletą tej ustawy było jednoznaczne określenie takich pojęć, jak wartości dewizowe³⁷, obrót wartościami dewizowymi, krajowiec i cudzoziemiec dewizowy. Podkreślić należy, że pojęcia te obowiązywały we wszystkich innych dziedzinach prawa, nawet kiedy przestały obowiązywać w prawie dewizowym. Po-

³³ Por. Z. Bidziński, *O kierunku rozwojowym polskiej gospodarki dewizowej*, „Handel Zagraniczny” 1956, nr 3.

³⁴ Dz.U. Nr 21, poz. 133.

³⁵ Por. W. Wojtowicz, *Prawna regulacja obrotu dewizowego w Polsce*, Bydgoszcz 1996, s. 13.

³⁶ Dz.U. Nr 50, poz. 223.

³⁷ Szerszą analizę tego pojęcia przedstawił, A. Buczek, *Pojęcie wartości dewizowych*, „Nowe Prawo” 1981, nr 10–11–12, s. 86–91.

jęcia te przybrały prawie identyczny kształt we wszystkich państwach bloku wschodniego.

Potrzeba zasadniczych zmian ustawodawstwa dewizowego dostrzeżona była już w połowie lat siedemdziesiątych. Podjęte w tym okresie prace nie zostały jednakże uwieńczone rozwiązaniami ustawodawczymi. Sytuacja taka była m.in. efektem braku przejrzystych koncepcji i dalece woluntarystycznej polityki rządu w dziedzinie gospodarki dewizowej. Wynikiem tej polityki było rosnące zadłużenie za granicą, przy ograniczonych możliwościach eksportowych polskiej gospodarki³⁸.

Ostry kryzys gospodarczy w Polsce, jaki rozpoczął się na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, pogłębiony izolacją po wprowadzeniu stanu wojennego, wymusił konieczność reform gospodarczych. Reformy te zmierzające do ratowania socjalistycznej gospodarki planowej wymagały nowego spojrzenia na gospodarkę dewizową. Spojrzenie to z założenia wykluczało możliwość odejścia od nakazowo-rozdzielczego modelu gospodarczego. Wyrazem realizacji założeń reformy gospodarczej było uchwalenie w dniu 22 listopada 1983 r. ustawy Prawo dewizowe³⁹. Można byłoby ustawę tę uznać za dobry akt prawny, gdyby była uchwalona w połowie lat siedemdziesiątych. W zasadzie było to uchwalenie projektu pochodzącego z tamtych lat. Stąd też trudno było się spodziewać zbyt dużych efektów w dalece zmienionej rzeczywistości społeczno-politycznej.

Ustawa Prawo dewizowe, w przeciwieństwie do ustawy dewizowej z 1952 r., nie miała charakteru ramowego. Nowa ustawa wprowadza swobodę posiadania wartości dewizowych, która to swoboda faktycznie istniała już w Polsce od 1956 r. Dokonano ustawowego zapisu czegoś, co było już dawno w Polsce i Europie normalnością. Ustawa utrzymywała nadal generalny zakaz dokonywania obrotu dewizowego bez zezwolenia. *Novum* polegało natomiast na bliższej konkretyzacji w ustawie zarówno obowiązków, jak i ograniczeń dewizowych oraz określenie dozwolonych czynności z zakresu obrotu dewizowego. Zakres

³⁸ Por. A. Buczek, *Wpływ reformy gospodarczej na kształt prawa dewizowego*, „Acta Universitatis Lodzianensis”, Folia Juridica 40, 1989, s. 37–48.

³⁹ Dz.U. Nr 63, poz. 288, zwana dalej Prawo dewizowe.

dozwolonych czynności obrotu dewizowego był zakresem ukształtowanym uprzednio w przepisach wykonawczych. Oryginalnością ustawy była zmiana nazewnictwa podmiotów obowiązków dewizowych. Określenie krajowca i cudzoziemca dewizowego zastąpiono określeniem osoba krajowa i osoba zagraniczna. Zniknęła natomiast w Prawie dewizowym kategoria wykonawców narodowych planów gospodarczych. Ta zmiana była efektem odejścia od rygorystycznego pojmowania konstytucyjnej zasady państwowego monopolu handlu zagranicznego, co proponowano w Polsce już w 1956 r.⁴⁰ Wyrazem zmiany podejścia do modelu monopolu handlu zagranicznego była ustawa z dnia 26 lutego 1982 r. o uprawnieniach do prowadzenia handlu zagranicznego⁴¹. W ustawie tej przyjęto model koncesjonowania handlu zagranicznego. Przyjęcie tego modelu podyktowane zostało próbą przełamania barier, jakie wprowadziły państwa zachodnie po wprowadzeniu w Polsce stanu wojennego.

Jak wcześniej wspomniano, prawo dewizowe utrwalало zasady gospodarki nakazowo-rozdzielczej i pozostawało dalece odporne na zmiany w prowadzone w innych aktach prawa finansowego. Za stwierdzeniem takim przemawia pominięcie milczeniem, przyjętej w ustawie z 26 lutego 1982 r. o gospodarce finansowej przedsiębiorstw państwowych⁴², zasady samofinansowania dewizowego. Ustawa ta wprowadzała prawo do dysponowania częścią wpływów dewizowych uzyskanych ze zrealizowanej przez siebie sprzedaży towarów i usług. Prawo dewizowe, które weszło w życie prawie dwa lata później, przyjęło zasadę akurat odwrotną. Zgodnie bowiem z art. 24 prawa dewizowego, waluty obce przekazane z zagranicy na pokrycie należności powinny być niezwłocznie po zawiadomieniu o ich przekazaniu odprzedane polskiemu bankowi dewizowemu. Fakt ten najdobitniej świadczy o tym, że zabiegi legislacyjne przy tworzeniu prawa dewizowego ograniczyły się jedynie do „odkurzenia” projektu z lat siedemdziesiątych.

⁴⁰ O propozycjach takich pisali m.in.: S. Długosz, *Czy decentralizacja w handlu zagranicznym (artykuł dyskusyjny)*, „Handel Zagraniczny” 1958, z. 2, oraz J. Giedwiź, *Czy decentralizacja w handlu zagranicznym (głos w dyskusji)*, „Handel Zagraniczny” 1958, z. 7.

⁴¹ Dz.U. Nr 7, poz. 59.

⁴² Tekst jedn. Dz.U. Nr 8, poz. 41 z 1986 r.

Brak efektów przeprowadzanych reform gospodarczych oraz napięta sytuacja społeczna spowodowały konieczność zmian założeń funkcjonowania polskiej gospodarki, w tym także zmian zasad gospodarki dewizowej. Wyrazem tych zmian było uchwalenie 15 lutego 1989 r. nowej ustawy Prawo dewizowe⁴³. Zmiany te polegały na diametralnym przedstawieniu spojrzenia na filozofię interwencjonizmu państwowego i na optykę obrotu dewizowego. Obrót dewizowy został ustawowo dozwolony, z zastrzeżeniem jedynie ograniczeń wynikających wprost z przepisów ustawy. Ograniczenia te miały zresztą charakter względny. Względność tych ograniczeń sprowadzała się do ich eliminacji drogą ogólnego zezwolenia dewizowego, wydawanego w formie zarządzenia ministra, bądź w drodze indywidualnego zezwolenia wydawanego w drodze decyzji. Została w ustawie tej zrealizowana zasada „Wszystko co nie jest zabronione – jest dozwolone”⁴⁴.

Przejawem zmiany filozofii podejścia do gospodarki dewizowej było ograniczenie obowiązku odprzedaży przez podmioty gospodarcze do określonej części wpływów w walutach obcych bankom dewizowym. Równocześnie banki te mogły organizować przetargi dotyczące kupna oraz sprzedaży posiadanych walut obcych. Rewolucyjną zmianą było natomiast dopuszczenie do obrotu walutami obcymi kantorów wymiany walut. Kantory te rozpoczęły swą działalność na zasadach zbliżonych do funkcjonujących w Europie Zachodniej. Wprowadzeniu ustawy w życie towarzyszyło wydanie pakietu aktów wykonawczych, które wraz z ustawą ujmowały w logiczną całość rozwiązania prawno-dewizowe. Ustawa ta ze zmianami wprowadzonymi 28 grudnia 1989 r.⁴⁵ obowiązywała do końca 1994 r.

W okresie obowiązywania ustawy z 1989 r. Polska rozpoczęła starania o przystąpienie do Wspólnoty Europejskiej. Efektem tych starań było podpisanie Układu Europejskiego ustanawiającego stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską z jednej strony, a Wspólnotami Europej-

⁴³ Dz.U. Nr 6, poz. 33.

⁴⁴ Por. T. Borkowski, S. Jerzak, *op. cit.*, s. 35.

⁴⁵ Dz.U. Nr 74, poz. 441.

skimi i ich Państwami Członkowskimi z drugiej strony – sporządzonego w Brukseli dnia 16 grudnia 1991 r.⁴⁶

Kolejna ustawa Prawo dewizowe, uchwalona została 2 grudnia 1994 r.⁴⁷ i weszła w życie z dniem 31 grudnia 1994 r., tj. w ostatnim dniu przed denominacją złotego. Ustawa ta została potraktowana jako generalna nowelizacja ustawy z 1989 r. i w związku z tym w zasadzie nie wprowadza żadnych zmian merytorycznych. Mimo to najważniejszym skutkiem rozwiązań tej ustawy była wymienialność zdenominowanego złotego w zakresie wszystkich transakcji bilansu płatniczego. Tym samym zapewniona została zgodność polskich przepisów dewizowych z art. VIII statutu Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Do organizacji tej Polska przystąpiła ponownie w 1986 r., ale wymogi wymienialności polskiej waluty zostały spełnione, jak wyżej wspomniano, dopiero 31 grudnia 1994 r.

W tym czasie w Unii Europejskiej zaczęła obowiązywać zasada swobodnego przepływu kapitału między państwami członkowskimi, a także zakaz wprowadzania po 31 grudnia 1993r. barier w przepływie kapitału do lub z państw trzecich. Oznacza to swobodę dokonywania inwestycji (w tym finansowych) we wszelkich dziedzinach, jak też swobodę dokonywania płatności. Dotyczy to także inwestycji polegających na nabyciu nieruchomości. Ponadto w ramach tego obszaru uregulowane są kwestie zapobiegania praniu brudnych pieniędzy, jak też wprowadzanie sankcji finansowych na wnioski organizacji międzynarodowych.

Liberalizacja przepływu kapitału w Unii Europejskiej następowała stopniowo. Podwaliny stworzył traktat rzymski ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą. Dopiero jednak Traktat o Unii Europejskiej podpisany w Maastricht w 1992 r. zakazał stosowania pomiędzy państwami członkowskimi UE oraz pomiędzy nimi a państwami trzecimi wszelkich ograniczeń w przepływie kapitału i w zakresie płatności. Akt ten oraz wcześniejsze regulacje Wspólnoty Europejskiej wprowadziły na jej obszarze liberalizację w zakresie m.in. inwestycji bezpośrednich, inwestycji na rynku nieruchomości, walerów giełdowych, rachunków

⁴⁶ Dz.U. z 1994 r., Nr 11, poz. 38 z późn. zm.

⁴⁷ Dz.U. Nr 136, poz. 703.

bieżących, wkładów w instytucjach kredytowych, zaciągania pożyczek, lokat kapitału (lista operacji, do których odnosi się zasada swobodnego przepływu kapitału i płatności jest zawarta w załączniku do dyrektywy nr 88/361, który wprawdzie utracił już moc prawną, ale jest nadal wykorzystywany jako źródło praktycznych wskazówek). Całkowite uwolnienie operacji dotyczących rachunków bieżących i wkładów w instytucje kredytowe w innych państwach członkowskich, zaciąganie pożyczek, lokat kapitału datuje się od 1 stycznia 1994 r.

Polska w drodze do członkostwa Unii Europejskiej zobowiązała się do zniesienia istniejących ograniczeń w swobodzie przepływu kapitału do czasu akcesji, z wyjątkiem dotyczącym zakupu nieruchomości przez cudzoziemców. W odniesieniu do tej kwestii Polska wystąpiła o przyznanie jej okresów przejściowych. Nowela ustawy z dnia 27 października 1995 r.⁴⁸ wprowadziła dopuszczalność lokat części waluty eksportowej na rachunkach walutowych. W związku z przystąpieniem w 1966 r. Polski do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju nastąpiła także liberalizacja przepisów wykonawczych⁴⁹ w zakresie inwestycji bezpośrednich, dokonywanych przez osoby krajowe za granicą oraz umożliwiono osobom zagranicznym sprzedaż w Polsce jednostek uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych i powierniczych oraz akcji spółek mających siedzibę w krajach należących do tej organizacji (OECD).

W związku z deklaracjami głównych polityków państw członkowskich Unii Europejskiej, Polska do tej organizacji miała przystąpić w 2000 r. Traktując te deklaracje poważnie, przystąpiono do opracowania projektu prawa dewizowego uwzględniającego standardy unijne. Przesłankami wprowadzenia w życie nowej reglamentacji dewizowej była:

- 1) konieczność dostosowania dotychczas obowiązujących przepisów do wymogów nowoczesnej gospodarki rynkowej,
- 2) potrzeba uwzględnienia zmian, jakie w ostatnich latach nastąpiły na międzynarodowych rynkach finansowych,

⁴⁸ Dz.U. Nr 132, poz. 642.

⁴⁹ Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 16 stycznia 1996 r. (M.P. Nr 16, poz. 197).

3) potrzeba zacieśnienia współpracy z organizacjami międzynarodowymi (formalne przystąpienie Polski do OECD w 1996 r., procesy dostosowawczo-integracyjne Polski z Unią Europejską), wymagające dostosowania m.in. polskiego prawa dewizowego do standardów obowiązujących w krajach o gospodarce wolnorynkowej.

Nowa ustawa Prawo dewizowe uchwalona została 18 grudnia 1989 r.⁵⁰, wraz z 6 aktami wykonawczymi⁵¹, stanowiła kompleksowe uregulowanie reglamentacji dewizowej, dostosowane do obowiązującego wówczas modelu europejskiego. Wyrazem tego dostosowania była próba ostrego określenia zakresu obowiązywania ustawy.

Zakres przedmiotowy ustawy obejmował:

- 1) regulację zasad obrotu dewizowego,
- 2) ograniczenia w dokonywaniu obrotu dewizowego,
- 3) nadzwyczajne ograniczenia tego obrotu (w razie zagrożenia stabilności i integralności systemu finansowego kraju),
- 4) właściwość organów w sprawach dewizowych,
- 5) zasady kontroli dewizowej.

⁵⁰ Dz.U. Nr 160, poz. 1063.

⁵¹ Tymi aktami wykonawczymi były:

1. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 8 stycznia 1999 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy – Prawo dewizowe (Dz.U. Nr 1, poz. 2).
2. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 8 stycznia 1999 r. w sprawie zakresu, szczegółowych zasad i trybu granicznej oraz pocztowej kontroli dewizowej oraz rodzajów dokumentów do wywozu, wysyłania lub przekazywania za granicę wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych, a także przypadków, w których dokumenty takie nie są wymagane (Dz.U. Nr 3 poz. 11).
3. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 lutego 1999 r. w sprawie szczegółowych warunków prowadzenia działalności kantorowej oraz rodzaju fachowego przygotowania do jej wykonywania i sposobu jego udokumentowania (Dz.U. Nr 13, poz. 116).
4. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 marca 1999 r. w sprawie sposobu, zakresu i terminów realizacji obowiązków przekazywania Narodowemu Bankowi Polskiemu danych niezbędnych do sporządzania bilansu płatniczego, bilansów należności i zobowiązań zagranicznych państwa oraz zgłoszeń mienia (Dz.U. Nr 27, poz. 246).
5. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 marca 1999 r. w sprawie trybu wykonywania kontroli dewizowej przez Narodowy Bank Polski (Dz.U. Nr 27, poz. 249).
6. Zarządzenie Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 31 grudnia 1998 r. w sprawie wykazu walut obcych będących walutami wymiennymi (M.P. Nr 2/99, poz. 11).

Zakres podmiotowy określony został przez zastosowanie nowego nazewnictwa podmiotów obowiązków dewizowych. Podmiotami tymi zgodnie nomenklaturą unijną są:

- 1) rezydent (art. 2. 1, pkt 1),
- 2) nierezydent (art. 2. 1, pkt 2).

Kryteriami zaliczenia do poszczególnych kategorii podmiotów są, podobnie jak dotychczas, miejsce zamieszkania lub miejsce siedziby.

Zasadniczą wadą tej ustawy była daleko idąca ekonomizacja języka prawnego. Ustawa była nieczytelna, nie tylko dla przeciętnego obywatela, ale również dla prawników. Przykładowo art. 2 zawiera 29 definicji pojęć zaczerpniętych z języka specjalistycznego, znanych wąskiej grupie osób. Ponadto okazało się, że twórcy ustawy nie uwzględnili dynamiki zmian europejskiej rzeczywistości. Wbrew przesłankom, którymi uzasadniano projekt ustawy, ustawa nie spełniała kryterium harmonizacji z ustawodawstwem unijnym końca XX wieku. Wspomniane wady zdecydowały o konieczności opracowania i uchwalenia nowej ustawy.

Podstawowym celem, jaki przyświecał ustawodawcy przy tworzeniu nowej ustawy, było dostosowanie prawa polskiego do regulacji dewizowych istniejących w Unii Europejskiej, których nie spełniała dotychczas istniejąca ustawa. W szczególności chodziło tu o art. 56 i 57 Układu Europejskiego, ustanawiającego stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską z jednej strony, a Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi z drugiej strony – sporządzonego w Brukseli dnia 16 grudnia 1991 r., w których zabrania się ograniczania przepływu kapitału i płatności pomiędzy państwami członkowskimi oraz pomiędzy państwami członkowskimi i krajami trzecimi, dopuszczając jednocześnie utrzymywanie ograniczeń istniejących w stosunku do krajów trzecich na dzień 31 grudnia 1993 r., na mocy prawa krajowego lub Wspólnoty, w zakresie przepływu kapitału do lub z tych krajów, związanego z:

- 1) prowadzeniem działalności gospodarczej w zakresie inwestycji bezpośrednich, łącznie z inwestycjami w nieruchomości,
- 2) świadczeniem usług finansowych,
- 3) dopuszczaniem papierów wartościowych na rynki kapitałowe.

Główny nacisk przy tworzeniu nowego prawa dewizowego położono na liberalizację jego rozwiązań, bowiem obowiązująca dotąd ustawa

zawierała wiele ograniczeń w zakresie obrotu dewizowego z zagranicą. W nowej ustawie, w celu dostosowania regulacji dewizowych do wspomnianych wymogów UE, nie przewidziano, poza dozwolonymi w Traktacie, żadnych ograniczeń w przepływie kapitału i płatnościach między Polską a państwami członkowskimi UE, przez co obrót dewizowy w tym zakresie, po wejściu w życie nowej ustawy, miał być w pełni swobodny. W pełni swobodny, z uwagi na zastosowane w projekcie rozwiązanie (art. 2 ust. 2), miał być również obrót dewizowy z krajami należącymi do:

- 1) Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), do którego, oprócz krajów członkowskich UE, należą: Islandia, Norwegia i Lichtenstein,
- 2) Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD).

Kraje te w zakresie prawa dewizowego zostały bowiem potraktowane na równi z krajami należącymi do UE i tym samym ograniczenia w obrocie dewizowym z krajami trzecimi nie będą miały do nich zastosowania. Równe traktowanie z krajami należącymi do UE krajów należących do EOG wynika z przyjęcia i stosowania przez te kraje dorobku prawnego UE w zakresie swobody przepływu kapitału i płatności, natomiast równe traktowanie krajów należących do OECD stanowi ostateczną realizację zobowiązań podjętych przez Polskę przy przystępowaniu do tej organizacji, w zakresie dostosowania krajowych regulacji dewizowych do wymogów Kodeksu Liberalizacji Przepływów Kapitałowych, przyjętego decyzją Rady OECD.

Z dniem 1 października 2002 r. weszła w życie nowa ustawa Prawo dewizowe, uchwalona przez Sejm dnia 27 lipca 2002 r.⁵² Ustawa ta reguluje w odmienny niż dotychczas sposób możliwość dokonywania obrotu dewizowego, w szczególności w zakresie przywozu wartości dewizowych do kraju, jak i wywozu, wysyłania, tudzież przekazywania tych wartości z kraju za granicę. Szczególne regulacje dotyczą zróżnicowania statusu dewizowego krajów na całym świecie, z których jedne cieszą się pełną swobodą takiego obrotu, natomiast inne zostały poddane określonym ograniczeniom, jeżeli chodzi o osoby w nich zamieszkałe lub

⁵² Dz.U. Nr 141, poz. 1178.

mające swoje siedziby. Segregacja podmiotowa krajów i nierezydentów w nich zamieszkałych lub działających gospodarczo obejmuje z jednej strony kraje Unii Europejskiej (UE), Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), oraz Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), z drugiej natomiast kraje inne, bliżej związane z Polską w zakresie współpracy gospodarczej (tzw. kraje BIT) oraz pozostałe państwa.

Należy zaznaczyć, że dysparytet statusowy obu tych grup krajów dotyczy jedynie obrotów kapitałowych (w tym obrotu portfelowego, kredytowego i depozytowego), podczas gdy obroty bieżące obejmujące w szczególności płatności w handlu zagranicznym, odsetki i inne dochody z substancji majątkowych, renty i emerytury, należności publiczno-prawne, odszkodowania deliktowe i kontraktowe, mogą być dokonywane zwłaszcza przez podmioty gospodarcze bez żadnych ograniczeń. Tak samo pełna swoboda w zakresie transakcji kapitałowych przysługuje (przy wykorzystaniu pieniądza portfelowego depozytowego i kredytowego), wzmiankowanym wyżej nierezydentom z krajów UE, EOG i OECD a ograniczenia, które są zawarte w art. 9 ustawy Prawo dewizowe mają zastosowanie do tej drugiej grupy podmiotów gospodarczych.

Proces liberalizacji reglamentacji dewizowych jest procesem o charakterze ogólnoeuropejskim. Polska, uczestnicząc w nim, liberalizuje swoje ustawodawstwo dewizowe. Chcąc zachować harmonizację tego procesu ze zmieniającą się rzeczywistością europejską, korzysta z m.in. z opinii Europejskiego Banku Centralnego. Opracowując zmianę ustawy Prawo dewizowe, uwzględniającą dalszą liberalizację reglamentacji Ministerstwo Finansów w sierpniu 2005 r. przesłało projekt zmian do Europejskiego Banku Centralnego. Opinia została wydana 4 listopada 2005 r.⁵³ Krytyczne uwagi uwzględnione zostały w skierowanym do Sejmu projekcie zmian ustawy. Projekt ten został uchwalony 26 stycznia 2007 r.⁵⁴ i wszedł w życie dnia 21 kwietnia 2007 r. Nowelizacja ta przede wszystkim dostosowuje polskie regulacje do uregulowań wspólnotowych oraz liberalizuje obrót dewizowy. Zmienione przepisy doprecyzowują także

⁵³ CON/2005/44.

⁵⁴ Dz.U. Nr 61, poz. 410.

m.in. definicję krajów trzecich, rezydenta, działalności gospodarczej oraz regulacje dotyczące zasad prowadzenia kantorów. Nowelizacja przewiduje też dekryminalizację wielu czynów zabronionych dotyczących prawa dewizowego. Uchylona została część dotychczasowych ograniczeń w dokonywaniu obrotu dewizowego z zagranicą oraz obrotu wartościami dewizowymi w kraju.

Warto zauważyć, że europejska reglamentacja dewizowa zmienia swe funkcje. Z zakresu funkcji eliminowane są funkcje ograniczające swobodę przepływu kapitału i zastępowane funkcjami informacyjnymi, związanymi m.in. z przeciwdziałaniem przestępczości zorganizowanej, terroryzmowi, praniu brudnych pieniędzy oraz handlowi narkotykami. Stąd też zgodnie z art. 32 ustawy, banki nadal będą wymagały podawania informacji o przeznaczeniu płatności powyżej 12.500 euro będących przedmiotem obrotu dewizowego, w związku z koniecznością przekazywania do Narodowego Banku Polskiego danych statystycznych niezbędnych do sporządzenia bilansu płatniczego oraz międzynarodowej informacji finansowej. Zmiana funkcji reglamentacji dewizowych jest problemem znacznie szerszym i wymaga odpowiednich badań.

Zasady polskiej reglamentacji dewizowej zostały zharmonizowane z założeniami III etapu tworzenia Unii Gospodarczej i Pieniężnej. Obecność Polski w Unii Europejskiej powoduje konieczność dalszych modyfikacji prawa dewizowego, z uwzględnieniem perspektywy wprowadzenia wspólnej waluty europejskiej. Modyfikacje te, opierające się na opinii Europejskiego Banku Centralnego, mają służyć realizacji zasady swobodnego przepływu kapitału w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Istnieje również konieczność udziału Polski w kształtowaniu zasad oraz funkcji prawa dewizowego w zmieniającej się rzeczywistości europejskiej i światowej.